

I hvilken riktning bör en förbättring af jordbruksarbetarens ställning söka...

Tamm, Hugo

54 E a Br.

National Library
of Sweden

Politikern.
arb. fr.
(nr.)
1891

I hvilken riktning bör en förbättring af jordbruks- arbetarens ställning sökas.

Föredrag vid K. Landtbruks-Akademiens sammankomst den 20 oktober 1890

af Hugo Tamm.

(Aftryck ur Landtbruks-Akademiens Handlingar och Tidskrift för år 1890).

I och med denna frågas behandling beträda vi den sociala arbetarefrågan. Ju djupare man söker intränga i densamma, desto svårare ter sig problemet; må det därför vara ursäktligt, om det är med största tvekan jag i dag uppfyller mitt löfte att inleda detta ämne. Då jag i alla fall nu gör det, sker det på grund af min lifliga öfvertygelse, att detta problem är vår tids problem, ett af de viktigaste, någon tid fått sig uppdraget att lösa, att en rätt lösning skulle medföra välsignelse för samhället i sin helhet, för millioner människor, att ju mindre statsmakternas ingripande behöfves, desto bättre, att den fredligaste bästa lösningen sker, om begge parterna — arbetsgifvare och arbetstagare — sjelfva kunna göra den. Det är ock detta jag uppställt som mål vid behandlingen af ämnet.

Att uppställa svaret så: »på det eller det viset bör jordarbetarnes aflöning ordnas», vore en mycket beqväm lösning, men tyvärr lika omöjlig att utföra här som öfverallt, der det rör parter med fri vilja, hvilka dessutom arbeta under de mest skiljaktiga förhållanden såsom i vårt land. Från Haparanda till Skåne finnas ju de mest olika klimatiska förhållanden, olika jordmåner, mångfaldiga jordbrukets binäringar m. m., så att olika brukningssätt af jorden, olika kreatursbesättningar måste användas, huru mycket svårare då att i Sverige gifva något allmängiltigt svar: så bör det ordnas med aflöningen. Jag måste således söka inskränka mig till angifvande af några allmänna synpunkter, hvilka förefalla mig böra tjena till ledning vid ett afgörande, som måste blifva personligt och taga alla det speciella fallets omständigheter i betraktande.

1891

1

Innan jag dock går vidare, nödgas jag definiera hvad jag menar med uttrycket »jordarbetare», på det att i det följande ingen begreppsförvirring må ega rum. Till dessa räknar jag icke hvar och en, som med sina händer personligen lägger hand vid jordbruk, icke den som brukar så stor jordareal, att hans tid der är fullt upptagen, hvaraf följer, att jag icke kan inbegripa bland jordarbetarne stortorparen, der han innehar så stort torp, att han sjelf förrättar arbetet vid torpet och håller dräng i herrgården. Han hör faktiskt till en annan klass, nämligen arrendatorernas, fastän hans arrende utgår efter det numera allmänt utdömda hofverisystemet i försämrad gestalt — ett sätt att utgöra arrende, som, såvidt det utgår i jordbruksarbete och icke i skogsarbete, kolning, timmerdrifning m. m., jag måste ogilla såsom både för jordegaren och arrendatorn ofördelaktigt, då det inkastar en onaturlig antagonism emellan dem, i det jordegarens intresse är ett godt arbete, stortorparens åter att få det för sig så lindrigt verkställt som möjligt. Jag nämnde hofverisystemet i försämrad form och detta på den grund, att stortorparen öfverflyttar sin skyldighet helt och hållet på en annan — torpardrängen, hvilken måste blifva en dålig arbetare, då han ej kan i arbetet hafva annat intresse än att göra det minsta möjliga och sjelf är utan allt ansvar, huru det blir fullgjordt, enär ansvaret ju ligger hos hans husbonde, som ej ens öfvervakar arbetet — torpardrängen är egentligen ett utthyrdt arbetsredskap, utan den hos redskap vanliga egenskapen att vara lättstyrdt. Årets erfarenhet torde äfven hafva bestyrkt, att de största svårigheterna på landet föranledts af just torpardrängarne. Då jag således icke kan bland jordarbetarne medräkna stortorparne och anser, att denna institution bör omorganiseras i grund eller rättare upphävas, återstår som min definition på jordbruksarbetare: *hvar och en sådan, som sjelf bortlejer sitt arbete till en annan och sjelf ansvarar för sin arbetsprodukt.* De sönderfalla i två hufvudkategorier: de fasta och de s. k. lösa jordarbetarne.

För att nu först beröra de fasta jordarbetarne, så har under detta år en viss oro bland dem försports samt egendomligt nog tagit sig gestalt i yrkande på normalarbetsdag. Trots allvarligt begrundande har jag ej kunnat begripa, att härigenom någon förbättring i deras ställning skulle vinnas. Vid en reduktion af arbetstiden från t. ex. 10 timmar till 8 skulle på en större gård endast en arbetare behöfva tagas på hvar femte, men de fem's ställning vore precisat densamma som förut; för bonden med *en* dräng och sina talrika olikartade morgonsysslor i stall, ladugård m. m. skulle ett införande af normaldag vara utförbart. Mig förefaller hela yrkandet under våra förhållanden opraktiskt, omöjligt och orimligt; åtminstone borde man först påvisa, att någon öfveranstängning egt rum af jordarbetarnes krafter; något sådant är, såvidt jag vet, hvarken gjordt eller ens försökt. Men fastän missnöjet tagit en underlig form, följer deraf icke, att det bör föraktas, utan böra vi arbetsgifvare deraf manas, att med allvar och kraft tillse, hvad som kan ligga i botten häraf och hvar finna bot.

Den, som känner till förhållandena på landet, måste erkänna, att jordarbetaren ej blott har det knappare än industriarbetaren utan äfven som

regel i allmänhet knappt. Jag tviflar, att någon kan förneka, att åtminstone den gifte jordbruksarbetarens ställning är föga afundsvärd — enformig, svag föda och intet hopp att med egen kraft skapa sig en dräglig ålderdom, d. v. s. *han förtjenar för litet i förhållande till sina behof*, ty den fordringen kan ej kallas öfverdrifven, att en arbetsam, sparsam man under normala familjeförhållanden må kunna erhålla den föda, hans kropp tarfvat under arbetstiden, och aflägga någon sparpenning för sin ålderdom.

Men häraf följer *icke*, att jordarbetaren har för litet betaldt för det arbete, han lemnar i utbyte mot sin lön, eller med andra ord, *att arbetsgifvaren kan skäligen betala mera för arbetarens arbetsprodukt*. Härmed äro vi inne på systemet.

Nuvarande systemet — som skarpast karakteriseras af statkarlen — utmärkes deraf, att *arbetaren mot en viss fixerad årslön skall förrätta hvad arbete, som kan medhinnas*. Jag har mången gång med aktning betraktat dessa arbetare, som pligttroget dag ut och dag in år efter år sträfvat och arbetat så, som de gjort — utan något egentligt personligt intresse, men just häruti ligger systemets svaghet. Arbetaren kan ej genom sitt arbete förtjena mera än lönen; hans flit måste så slappas, den mest återhållande i arbetslaget bestämmer i längd arbetsfarten, och följderna blir, att mycket litet arbete i sjelfva verket utföres på en dag mot hvad kunde göras. Men ej nog, att systemet föder liknöjdhet, det framkallar lätt missnöje, ty det kan ej lemna godt ekonomiskt resultat annat än genom pådrifvande af arbetschefen. Så föder det en antagonism äfven det, och jag befarar, att i längd det ej kan bära sig, utan måste leda till svenska jordbrukets undergång; med liknöjde, missbelätne arbetare kunna vi ej bjuda världskonkurrensen stängnen — vår produktionskostnad blir för dyr.

Men då kommer frågan: huru skall systemet ändras? huru skall arbetsgifvaren få arbetaren till sin sam-arbetare? huru skall han kunna betala sina arbetare bättre? Huru detta i detalj skall genomföras, vågar jag icke säga, men riktningen tycker jag mig se, och den är: ökad produktion samt billigare produktionskostnad, hvartill naturligtvis många faktorer måste samverka: af dessa skall jag beröra tre, såsom mera direkt liggande inom omfånget af mitt ämne.

1:o. Arbetarens uppfostran till större produktivitet och dermed sammanhängande större förtjenst.

2:o. Arbetsgifvarens utveckling till större duglighet.

3:o. Ett utveckladt begagnande af vår tids mekaniska hjälpmedel.

Man behöfver blott tillbringa några timmar i en fabrik snart sagdt af hvad slag som helst för att se, huru arbetet börjar på klockslaget, huru noga tiden begagnas, med hvilken jemnhet och raskhet arbetet bedrivs, samt jemföra detta allt med jordbruksarbetet, för att få en förklaring på att det senare ej *kan* betalas så som det förra. Hvaruti ligger nu orsaken till denna olikhet? Jo hufvudsakligen deruti, att industriarbetarnes aflönings-sätt innebär en uppmuntran till större flit och produktion; genom ackordsarbete skördar han sjelf frukten af mera arbete, och derigenom har han

dessutom fått en vana till större arbetsfart. Genom ett allmännare införande af ackordsarbete skulle jordbruksarbetaren höjas till industriarbetarnes ståndpunkt och dermed till högre årsförtjenst. Med glädje måste man se, att en utveckling skett åt detta håll t. ex. för ladugårdskarlar; följderna har varit, att gamla tiders »lagårdsgubbar», som vi alla nog minnas, nu utbytts mot raskt, dugligt folk med hög aflöning, hvar på såväl arbetsgifvare och arbetstagare, som kreaturen vunnit. Äfven vid direkt jordbruksarbete ss. skörd tillämpas flerstädes ackordsarbete, men då vanligen i den form, att arbetarne få sig ålagdt ett arbete för dagen, efter hvars fullgörande de äro lediga; detta har i mina ögon den ofullkomligheten, att det icke höjer arbetarens förtjenst, hvilket han just behöfver; han får ej skörda någon mera direkt påtaglig vinst af sin större flit. Finnes då ingen utväg att ernå detta resultat? Jag träffade för ett par år sedan på en resa en norrman, som var jordbrukare; han berättade följande: »Jag hade några dagar varit från hemmet; vid återkomsten frågade jag rättaren, hvad de uträttat, samt erhöi till svar, att de tröskat tre dagar, men verket hade städse gått varmt, så att de oupphörligt måst stanna och just ej därför kunnat aftröska mera än helt obetydligt. Jag märkte genast, att felet berodde på att en axel böjt sig, hvilket ock var mycket lätt att se. Denna omständighet ledde mig på tanken att tröska på ackord, hvadan jag sade till folket, att jag vore beredd betala dem visst för aftröskadt lass säd, och resultatet har varit, att tröskverket sedan alltid hållits i ordning, att hvarje fel anmälts på förhand och dessutom att mindre folk åtgått i logen för framlangning af säd, borttagning af halm m. m., ty det låg i arbetarnes intresse att på så få händer som möjligt dela ackordsförtjensten; sedan har jag öfverallt hvar jag kunnat infört sådana ackorder», tillade norrmanen. Hos en af mina grannar medhann i år af statfolket ungefär $\frac{1}{2}$ tunnlands skörd af blandsäd; han erbjöd då ett par dikare, han använde för tillfället, att få 4 kronor per tunnland för säden skuren, bunden och uppsatt, och resultatet blef, att dessa hvardera medhunno fullt 1 tunnland, således förtjenade 4 kronor per dag, af hvilken förtjenst de dock måste dela med sig åt två hjon, som de sjelfva anskaffat. Jag har anfört dessa exempel för att angifva grundtanken, väl förstående, att i detta fall många olika beräkningssätt kunna användas och för olika arbeten måste tillämpas. För somliga arbeten t. ex. skörd, ja plöjning kunde ju saken ordnas så: man uträknar efter de gifna förhållandena sädens täthet eller graden af liggsäd, att en man bör hinna skörda $\frac{3}{4}$ tunnland, eller att han efter åkerns hårdhetsgrad kan höstplöja $\frac{1}{2}$ tunnland; antaget att statkarlens lön utgår i allt med 1 krona de sex vintermånaderna, 1,25 de tre första sommarmånaderna och 1,50 under skördemånaderna; då skulle detta ju blifva priset på de utsatta arbetena efter olika årstid och således hvad deröfver göres betalas efter sagda pris. Detta blott som ett förtydligande. Så finge större arbetsamhet större lön, tillfälle till ökning af arbetsförtjensten bereddes, större villighet framkallades. Jag förutser nogsamt många invändningar, som kunna göras, ss. försvårad kontroll, faran af dragares utpinande m. m., men jag är öfvertygad, att alla äro villiga erkänna, att en utveck-

ling af detta sätt för jordarbetets utförande skulle vara gagneligt för både arbetsgivare och arbetstagare, emedan det borttager en nu befintlig antagonism och framfödde ett samintresse. Den husbonde, som på så sätt skaffade sina arbetare högsta inkomsten, skulle ej sakna dugliga arbetare, och så skulle på naturlig väg en höjning äfven i allmänhet af jordarbetarnes vilkor småningom framkallas.

Men en sådan systemförändring ställer stora fordringar på arbetsgivaren.

Först förutsätter det, att arbetsgivaren lär sig betrakta arbetaren ej som en maskin, ur hvilken mesta möjliga arbete skall pressas fram, utan som en människa med lika berättigade anspråk som han sjelf att för sitt arbete få hvad det är värdt; eljest kan det blifva ett system, som utsuger arbetarens kraft, hvilket nog i längden straffar sig sjelf, men som dock är en orättvisa, och hvarje orättvisa vidgar den löpgraf, som skiljer de två, mellan hvilka i stället löpgrafvar böra och måste fyllas och jemnas ut.

För det andra måste arbetsgivaren i grund och botten känna sitt yrke, måste hafva så reda på dess detaljer, att han fullt rätt kan bedömma sådana ackorder efter olika sig teende omständigheter. Den tid är förbi, då »den, som ej duger till annat får blifva jordbrukare», nej, nu kräfvor jordbruket fullt ut samma beredelse, som hvarje annat yrke. Vi måste såsom danskarne, de må tillhöra herreklass eller bondeklass, genomgå från början hos någon dugande man alla arbeten, ej nöja oss med teoretisk bokkunskap från skolor och institut. Först den, som sjelf kört plojen, kan bedömma ett plöjningsackord vid jordens olika fuktighetsgrad, styfhet m. m.; i bok lärer han det aldrig.

För det tredje måste arbetsgivaren öfvergifva en ej ovanlig maklighet och mångsysslande samt följa sitt folk på fältet, i logen och hvar det kräfvos. Man finner det helt förklarligt, att en skomakare eller fabrik går under, då handtverkaren och verkmästaren försumma att under arbetstiden vara i verkstaden och blott vistas der en och annan stund, men jordbrukaren skulle hafva ett slags privilegium på att kunna stå sig i världskonkurrensen utan att behöfva öfva tillsyn stadigt på sitt arbete. Nej, ligger jordbrukaren på sin soffa eller reser han ikring hit och dit, så magrar nog hans ko, plogarne stanna, arbetet slappar af och utföres illa — och skulden är hans egen. Jag kan icke underlåta att i detta sammanhang vidröra ett förhållande, som i denna fråga spelar en ej ringa rôle — jag menar utställning af arbetsfolket. Hur ofta ser man icke 5 man sända till ett arbete, som kunde göras på samma tid af 4 — resultat ett dagsverke förloradt? Eller ett annat exempel: två tunnland äro kvar oplöjda af ett fält öster om gården, hvilket fält kunde slutplöjas till middag med 4 par; då borde, om 8 par dragare äro disponibla, naturligtvis 4 sändas till detta fält och de öfrige 4 till ett annat, kanske långt åt vester beläget; ofta ser man i stället alla 8 paren sändas på morgonen till att färdigplöja de 2 tunnlanden med den påföljd, att dessa antingen sluta kl. 10 och se'n hafva att köra alla 8 plogarne förbi gården till det vestra fältet, der det ej lönar sig börja, då det

snart är middag, eller ock uttänjes arbetet så, att de 2 tunnlanden ej blifva slutplöjda före kl. $\frac{1}{2}$ 12. På så sätt rent af suddas bort månget qvartsdagsverke — ett qvarts dagsverke per dag på 4 man gör en årslön af 3 å 400 kronor, ett åttendedels gör hälften. Utan ringaste större utgift för egaren hade de fyra karlarnes lön härmed kunnat höjas; ingenting är så dumt, som slarf och oeftertänksamhet, ty derpå vinner ingen.

Är så arbetarens eget intresse genom möjlighet till större förtjenst beredt, är arbetsgifvaren personligen, hvad han bör vara, så finnes ännu en faktor, som i stort kraftigt verkar till ett större netto på jordbruket — de mekaniska hjälpmedlen. Jag vill här icke tala om den stora tidsvinst och följaktligen arbetsbesparing, som ligger uti att bearbeta, skörda ett genom täckdikning väl torrlagdt, från stenar befriadt, i stora rutor utlagdt fält mot dessa små åkerlappar, der vändningar taga bort $\frac{1}{3}$ af arbetstiden, men jag behöfver blott för att framhålla betydelsen af de mekaniska hjälpmedlen erinra om den arbetsvinst, som ernås genom väl födda dragare, goda redskap, hvassa plogar, tröskverk o. s. v. eller den frigörelse af menskligt arbete, som ernås genom slättermaskiner, räfsor m. m., utan hvilka ett nutida jordbruk ej vore möjligt. Erfarenheten visar ock, att i de länder der de flesta och bästa maskinerna begagnas, betalas arbetet högst.

Då jag såsom en af de faktorer, hvarigenom jordarbetarens ställning skall förbättras, nämnde hans uppfostran till större produktivitet, vet jag alltför väl, att hvarken detta går fort eller genom blott sådana anordningar, som ofvan antydts. Såsom hvarje människas slutliga karakter är ett verk af otaliga insatser, så samverka många omständigheter till arbetarens utdaning. Af ingripande vikt i detta hänseende är formen för aflönningens utgående; jag skall söka bjuda skäl, hvarför jag anser det vara viktigt, om jordbruket skötes af ogifta drängar, statkarlar, småtorps- eller fria arbetare, till hvilka ju aflönningen utgår på de olika sätt, som deras namn delvis beteckna.

Vid arbetsfrågans lösning finnes en viss benägenhet att falla uti hvad jag anser vara ett af socialismens stora misstag; man tror, att allt är hjälpt, om blott arbetarne få högre lön, under det att man förbiser frågans moraliska sida, *huru* detta åstadkommes. För min del har jag föga förtroende till konstlade, plötsliga förtjenster och vinster, de må härleda sig från en sådan uppsjö af pengar, hvilken i Tyskland skapades af den franska krigsskadeersättningen, eller ur de lotterivinster, hvarmed ju äfven Sverige skall i större utsträckning lyckliggöras; om genom ett lagbeslut jordarbetarnes löner plötsligt dubblades, tviflar jag, att som regel deras ställning väsentligen skulle förbättras. England har under århundraden försökt systemet, då der på laglig väg fastställdes den lön, jordbruksarbetaren skulle hafva; erhöll han den ej af jordbrukaren, fylldes resten från fattigvården; följdén blef naturligtvis den, att jordbrukaren sökte få de billigaste arbetarne; att fattigvården steg oerhördt och, såsom den kommission, hvilken för 60 år sedan afgaf rapport härom, visade, att folket blef så dåliga arbetare, att de icke vore värda ens de löner de fingo (Contemp. Review sept. 1890

State socialism and Social reform by *John Rae*). Så utföll det socialistiska försöket, och samma följd har visat sig af de otaliga praktiska försök, hvilka skett. Skall jordarbetarnes ställning förbättras, ej sker det med våld, ej med nådegåfvor; själf måste han samverka dertill; *hjelpen skall ligga uti att borttaga hindren härför och bereda möjlighet dertill*; så utvecklas han till mannens dygder: själfständighet, oberoende och kraft; så blir verkligen hans ställning förbättrad, emedan han själf blir det. I den mån aflönings-sättet verkar härtill, är det godt.

Att basera hela arbetsstyrkan på ogifta drängar, förekommer nog på somliga orter, men måste anses mindre lyckligt; sedlighetstillståndet, sådant det beklagligtvis är, de oupphörliga stämningarne vid tingen för barnuppfostringshjelp, fattigvårdstungans ökning tillfölje af oäkta barn, förklarar min mening.

Såsom uppfostringsmedel för mannen står statkarlssystemet lågt, ingen möjlighet att genom eget arbete höja årsförtjensten, enda medlet att för ålderdomen samla en smula är sparsamhet på det för lifsuppehållet förut knappa och endast nödortfuga. Hvad under då, om han försjunker uti slöhet och likgiltighet? Jag vet väl, att mångenstädes statkarlarne hafva det bra, att de hafva fördelar framför en fri arbetare uti t. ex. säkerhet för lifsuppehälle under ett år vid tillfällig sjukdom, att mången husbonde väl sörjer för dem på deras gamla dagar, men detta hindrar icke, att systemet blir ett dåligt uppfostringsmedel för arbetarnes moraliska utveckling.

Kommer så den tredje kategorien, småtorparen, d. ä. en sådan, som ej har större torp, än att hans tid medgifver honom själf utgöra sitt arrende i arbete utan dräng. Lämpligaste storleken beror på omständigheterna; i min ort skulle jag anse 3—4 tunnland lagom såsom medgifvande tillräcklig tid att sköta egna jorden, utgöra arrende-arbetet och äfven extra arbete mot betalning. De flesta kontrakter jag sett, stipulera, att torparen skall använda all ledig tid till arbete vid hufvudgården mot lägre dagspenning. Detta har det felet att binda torparens tid för mycket, att beröfva honom hans frihet vid arbetsaftal och möjligheten att begagna konjunkturer samt att tillgodogöra sig egen större yrkesskiicklighet. Mig förefaller då bättre att fixera arrendesumman i visst antal dagar så, att, om jordränta, ränta å husen m. m. belöpte per år till 124 kr. 80 öre samt medeldagspenningen sattes till 1,20, han skulle betala 2 dagar per vecka i arrende. Jordegaren hade ju då fått allt hvad han har rätt fordra; den öfriga tiden är torparens, och öfver den finge han då fri dispositionsrätt att söka högre dagsförtjenst på dikning, stensprängning, byggnadsarbete, hvarhelst han kunde finna den i trakten. Hans eget intresse bjöde honom att utbilda yrkesskiicklighet, hvaraf han i så fall åtnjöte förtjensten. Att arbeta eller icke arbeta hos jordegaren den lediga tiden, blefve en penningefråga mellan dem, der alltid jordegaren hade företräde framför andra, på grund af närheten till arbetarens hem. Jordegaren förlorade ju intet härpå, han har ju fått sitt i arrendet; arbetaren vunne genom den större möjligheten att göra sin personliga duglighet gällande och förbättra sin ekonomiska ställning.

Men dessa småtorp hafva för mig en större social betydelse, nämligen för arbetarens familj. En allmän klagan spörjes, att stathustrurna ej vilja »gå i arbete»; detta är ett faktum, man må tycka om det eller icke, men jag tror, att man måste resignera sig och söka den enda bot jag känner, uti att söka ersätta deras arbete med maskiner såsom med räfsan vid höskörden. Detta faktum är för öfrigt en naturlig följd af sjelfva förbättringen i arbetarens ställning — hustruns första och högsta pligt är att sköta hemmet, ordna detta och familjens inre angelägenheter, och är det så underligt, om mannen, när han våt och trött hemkommer, önskar få sin mat varm, i stället för att han, barnen och hustrun, när hon varit på arbete, måste taga fram i största hast den kalla potatisen och den salta strömmingen. Men det sorgliga är, att hustrurna väl lemnat arbetet ute, men i stället göra ingenting och lemna hemmet lika oordnad, blott fattigare; väfstol och spinnrock synas allt sällsyntare, kaffepannan desto oftare. Så förfalla äfven hustrurna i ett slött öfverksamhetstillstånd. Vid småtorpssystemet har åter hustrun ett naturligt arbetsfält på täppan, i ladugården, bland hönsen, för fritt obundet arbete, kan der på det lämpligaste sätt bidra till familjens förkofran utan åsidosättande af de första pligterna. Säkert är dessutom, att många föräldrar, hvilka ej veta hvarmed sysselsätta barnen under fritiden från skolan, då de nu lättjefulla af brist på annat göra all tänkbar odygd, skulle, om de hade egen täppa, der använda barnen i arbete till familjens förkofran och barnens uppfostran till arbetsamhet och lydnad.

Då jag således anser, att inrättandet af småtorp medför en förbättring i jordarbetarnes moraliska och ekonomiska ställning genom en större sjelfständighet och frihet i aftalet om sitt arbetspris, måste detta gälla i ännu högre grad om den fria arbetaren på torp med egande-rätt. Härom har jag från min hemort mera personlig erfarenhet och har sett den verkan på arbetaren, som sprungit ur eganderätten, i det denna höjt honom, frammanat energi, omtänksamhet och arbetsamhet.

Men huru skall arbetaren få köpa sådana lägenheter, jag menar nu ej blott en backstuguplats på en stenhäll, utan ett småtorp? Frågan kan synas underlig, men ofta har jag hört klagan, att ingen vill sälja ett sådant stycke trots höga anbud; man fruktar: jag vet ej rätt hvad. Ökad fattigvårdstunga? Illa känner man då, huru den fattige hänger fast vid egna torfvan, huru han hellre svälter in i det yttersta, än förskrifver stugan till fattigvården. Oro och obehagligheter af de nya grannarne? Ja det kan möjligen befaras af den lösa inhysingen, men man glömmar, att egen egendom föder aktning för andras, att den är säkrare granne, som har något att förlora än den, som ingenting eger. Orsakerna må för öfrigt vara hvilka som helst, säkert är, att den allra största svårighet visat sig för de arbetare, hvilka sökt få köpa sådana smärre lägenheter. Till följd häraf hafva förslag framkommit att stycka statens större domäner och upplåta statens oodlade marker. Men männe man ej här förvexlar begrepp? Derigenom skulle ej skapas jordarbetare i egentlig mening, utan större antal småbönder; här föreligga således andra frågor, nämligen den, huruvida små eller stora

jordbruk äro för staten fördelaktigast, samt den, huru oodlad mark skall bringas under odling, men de frågorna hafva intet sammanhang med jordarbetarefrågan. Jo, svaras, då kunde arbetare få tillfälle att förvärfva egen jord, höja sig till sjelfständiga jordbrukare. Detta skulle förutsätta, att den nybildade egendomen skulle blifva köparen billigare än små hemmansdelar, som förut finnas; men icke är, fruktar jag, ställningen i landet så förändrad, att den, som har råd köpa in en del af en statsdomän eller odla ett kärr, sedan bebygga denna lägenhet samt under tiden uppehålla sig och familj, icke kan få köpa ett qvarts eller åttondedels mantal färdigbyggdt och färdigodladt. Att åter dela statsdomänerna i så små parceller, att *jordarbetare* der kunde slå sig ned, har den faran, att dessa, bosatta på *ett* ställe i större mängd, antingen ej kunde finna arbete i trakten, utan i så fall måste söka det långt från hus och hem eller ock förfalla i fattigdom. Nej äfven detta måste organiskt växa ut, äfven skapandet af egna småtorp bör springa ur arbetarens eget arbete och behof, ty endast så ordnas det hela sundt. — Det sättet vore, att, der behof visar sig i efterfrågan, jordegarna, inseende sin egen fördel uti att kring sig ega en sjelfständig, arbetsduglig, fri arbetarestam, som i bråd tid och för särskilda kraf vore att tillgå, sjelfva sålde sådana torp i utkanten af sina egor, eller att arbetarne sjelfve toge saken om hand så, att 3 eller flere sloge sig samman, inköpte och styckade en mindre hemmansdel. Sådana små torp och lägenheter hafva i min ort upprättats, och jag har af dem aldrig försport annat än godt.

En arbetare-organisation, sådan jag tänkt mig den nu under föreliggande förhållanden möjlig, vore således: *inskränkning* till det yttersta af den fast aflönade personalen eller egentligen till dem, som behövas för kreaturens vård och körning af hästarne, samt en öfvergång, der det är möjligt, till en aflöning för dessa efter verkställdt arbete; det jemna öfriga arbetets förrättande af småtorpare, mera sjelfständiga än nu är fallet; det extra arbetet, såsom dikning, odling, skörd, byggnader etc., med legofolk från sjelfständiga eganderättstorp.

Beredes tillgång till sådana torp af begge slagen, låge deruti en lockelse för jordarbetarne att från barndomen sträfvä för den ökade sjelfständighet, som för honom vore upphinnelig och som utmynnar i det för hvar och en så dyrbara målet — fri, sjelfständig verksamhet på egen torfva.

Jag har nu slutat; jag har ej ett ögonblick hyst den förmättna tron, att mina ord skulle innebära någon lösning af den sociala jordarbetarefrågan, men jag är mer än tillfredsställd, ifall jag lyckats utkasta något tankefrö, som kunde i ringaste mån bidra att förbättra våra jordarbetares ställning och bringa dem något hopp för egen framtid. Frågan måste lösas och jag motser med förhoppning en lösning, emedan jag vet, att I mine herrar och många med oss skulle af renaste välvilja önska en sådan.

Svaret på dagens fråga, sådant jag vågat framställa det, är: Jordarbetarefrågan bör lösas i den riktning, att arbetarens moraliska och ekonomiska ställning alltmer höjes; detta åter måste ske med hans samverkan, i

